

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดทหาร เป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการเอกสาร สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ ประเภทต่าง ๆ ในสาขาวิชาทหาร และสาขาวิชาอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย และภารกิจของหน่วยงานที่ห้องสมุดนั้น ๆ สังกัดอยู่ (คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานห้องสมุดทหาร, ม.ป.ป.) ห้องสมุดทหาร ประกอบด้วยห้องสมุดหลายประเภท ได้แก่ ห้องสมุดเฉพาะ/ศูนย์เอกสาร ศูนย์สารนิเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา และห้องสมุดโรงเรียน

ถึงแม้ว่าห้องสมุดทหารได้มีการจัดตั้งขึ้นมาไม่ต่ำกว่า 50 ปีแล้ว อาทิ ห้องสมุดกระทรวงกลาโหม จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2480 (กรมการศึกษาวิจัย, 2522) และได้มีการตราข้อบังคับทหารว่าด้วยห้องสมุด เมื่อ พ.ศ. 2483 เพื่อที่จะให้ห้องสมุดต่างๆ มีหนังสือหรือตำราทันกาลสมัย และเป็นจำนวนมากเพียงพอแก่ความต้องการ ในการที่จะค้นคว้าหาความรู้ได้สะดวก ตลอดจนการประหยัดการเก็บรักษาและการพิมพ์ กระทรวงกลาโหมจึงตราข้อบังคับไว้เพื่อเป็นหลักปฏิบัติก็ตาม (กระทรวงกลาโหม, 2483) แต่การดำเนินงานของห้องสมุดทหารในระยะแรกประสบปัญหา คือขาดบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์ ทำให้ขาดการติดต่อประสานงานระหว่างห้องสมุด จากปัญหานี้ทำให้บรรณารักษ์เริ่มพบปะประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการร่วมพิจารณาจัดการสัมมนาห้องสมุดทหารขึ้น (นงลักษณ์ เกตุจรูญ, 2524) โดยกระทำติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปี ในระหว่าง พ.ศ. 2520-2524 ผลสืบเนื่องจากการสัมมนาทำให้เกิดกิจกรรมหลายอย่างตามมา ได้แก่ โครงการกำหนดมาตรฐานห้องสมุดทหาร โครงการทำสหบัตรเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างห้องสมุด โครงการจัดทำและแลกเปลี่ยนบรรณสารทางทหาร โครงการจัดทำทำเนียบนาม โครงการช่วยเหลือกันในด้านงานเทคนิค โครงการอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดระดับต่ำกว่าสัญญาบัตร และโครงการจัดตั้งชมรมห้องสมุดทหาร (กรมการศึกษาวิจัย, 2520) โครงการที่สามารถทำได้สำเร็จ ได้แก่ โครงการจัดทำทำเนียบนามห้องสมุดทหาร โครงการจัดตั้งชมรมห้องสมุดทหาร (กลุ่มห้องสมุดทหาร) โครงการอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทหารระดับต่ำกว่าสัญญาบัตร เป็นต้น และจากโครงการกำหนดมาตรฐานห้องสมุดทหารได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานห้องสมุดทหาร (กระทรวงกลาโหม, 2522) โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการศึกษาสำรวจ และรวบรวมข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพของห้องสมุดทหาร มาประกอบการพิจารณา กำหนดมาตรฐานห้องสมุดทหาร นอกจากนี้ยังให้คณะกรรมการพิจารณาจัดทำ

ร่างเอกสารคู่มือและคำร่าเพื่อใช้เป็นหลักในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ด้วย ผลจากการสำรวจสภาพห้องสมุดของคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานห้องสมุด พบว่าสภาพของห้องสมุดทหารทั่วไปยังไม่อยู่ในเกณฑ์การจัดห้องสมุดตามมาตรฐานสากล และห้องสมุดยังไม่ได้รับความสนใจอย่างเพียงพอจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่าย (นงลักษณ์ เกตุจรรยา, 2524) สำหรับโครงการทำสัทธิบัตรเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างห้องสมุด และโครงการจัดทำและแลกเปลี่ยนนิตยสารทางทหารนั้นไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีและจากการที่มีการสัมมนาร่วมกันระหว่างห้องสมุดทหารโดยจัดขึ้นเพียง 5 ครั้ง และไม่ได้จัดขึ้นอีกเลยทำให้ปัญหาของห้องสมุดทหารที่มันยังคงมีอยู่

เมื่อมีการตั้งกลุ่มห้องสมุดทหาร เพื่อร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างห้องสมุดทหารขึ้น กิจกรรมของกลุ่มห้องสมุดทหารที่เป็นงานหลัก และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย คือ การจัดกิจกรรมของกลุ่มห้องสมุดทหารในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคม ความร่วมมือกันจัดกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อพัฒนาบุคลากร หรือพัฒนาห้องสมุดทหารนั้นน้อยมาก

ต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการบริหารห้องสมุดทหารขึ้น เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2536 เพื่อให้การบริหาร และดำเนินงานห้องสมุดทหารในกระทรวงกลาโหมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเหมาะสม มีการพัฒนาระบบงานห้องสมุดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ตลอดจนมีการประสานงานทางด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงกลาโหม, 2536) การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารห้องสมุดทหารอยู่ในระยะเริ่มต้น และคณะกรรมการฯ เป็นเพียงผู้วางนโยบายและกำกับดูแลการปฏิบัติของหน่วยปฏิบัติ จึงต้องการหน่วยงานหรือองค์กรในการปฏิบัติงานตามนโยบายที่วางไว้

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น แนวทางหนึ่งที่ห้องสมุดในต่างประเทศ รวมทั้งห้องสมุดในประเทศไทย ใช้ในการแก้ปัญหา ก็คือ การพัฒนาความร่วมมือในลักษณะข้างงาน ทั้งนี้เพราะข้างงานที่มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานร่วมกัน จะสามารถลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ทำให้ประหยัดงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรเพื่อใช้ให้คุ้มค่าและมีประโยชน์สูงสุด การที่มีฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม จะสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบริการสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นยังส่งเสริมการประสานงาน และร่วมมือกันระหว่างห้องสมุดภายในข้างงาน ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับข้างงานอื่นทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (โครงการจัดตั้งข้างงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค, 2530) อาทิ TRALINET (U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC), Library and Information Network) ของประเทศสหรัฐอเมริกา และข้างงานห้องสมุด DIS (Defence Information Services (DIS) ของประเทศออสเตรเลีย สำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่มี การจัดตั้งข้างงานห้องสมุดทหารขึ้น แต่ก็มีความพยายามในการจัดตั้งข้างงาน ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งระบบสารสนเทศทางวิชาการแห่งชาติข้างงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค หรือโครงการพัฒนาระบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนกลาง เป็นต้น

ดังนั้นห้องสมุดทหาร ซึ่งยังขาดความร่วมมือประสานงาน จึงควรที่จะร่วมมือกันจัดตั้ง
 หน่วยงานห้องสมุด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการและเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศ และสามารถ
 เชื่อมโยงทรัพยากรสารสนเทศเข้าด้วยกัน ทำให้ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ รวมทั้ง
 มีการแบ่งงานกันทำเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน มีการสร้างแบบแผนหรือมาตรฐานในการ
 ปฏิบัติงาน นอกจากนี้หน่วยงานยังช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
 ประหยัดค้ำค่า อันจะทำให้ห้องสมุดทหารสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพและการดำเนินงานในด้านการบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากร
 สารสนเทศ การใช้เทคโนโลยี และความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของ
 ห้องสมุดทหาร
2. กำหนดแนวคิดในการจัดตั้งหน่วยงานห้องสมุดทหาร

แนวเหตุผล

ห้องสมุดทหารมีการดำเนินงานในด้าน การบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากร
 สารสนเทศและการใช้เทคโนโลยี เพื่อบุคลากรในหน่วยงานเป็นหลัก ปัญหาและอุปสรรค คือ การ
 ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรสารสนเทศ และความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งสำรวจห้องสมุดทหารที่มีการกำหนดอัตรากการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในแผน
 การจัดหน่วยราชการ ในสังกัดกระทรวงกลาโหม (ทำเนียบห้องสมุดทหาร, ม.ป.ป.) ได้แก่

สำนักงานปลัดกระทรวง	3	แห่ง
กองบัญชาการทหารสูงสุด	13	แห่ง
กองทัพบก	25	แห่ง
กองทัพอากาศ	13	แห่ง
กองทัพอากาศ	15	แห่ง

รวม 69 แห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องเกี่ยวกับช่างงานห้องสมุดและห้องสมุดทหาร
 2. ศึกษาอุปสรรคและการดำเนินงานของช่างงานที่มีอยู่ในประเทศ เช่น ช่างงานสารนิเทศวิชาการแห่งชาติ ด้วยวิธีสัมภาษณ์
 3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุด ในด้านการบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากรสารนิเทศและการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค
 - ตอนที่ 2 เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน
 - ตอนที่ 3 สืบหาความคิดเห็นเกี่ยวกับช่างงานห้องสมุดโดยถามความสนใจในความร่วมมือทางด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหา การทำรายการ การยืมระหว่างห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งจะนำข้อมูลนี้ไปออกแบบจัดตั้งช่างงานห้องสมุด
- นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับห้องสมุดที่มีสถานะใกล้เคียงกับห้องสมุดทหาร จำนวน 7 แห่ง
4. ส่งแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วให้บรรณารักษ์ห้องสมุดทหารจำนวน 69 แห่ง
 5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 6. เสนอผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการจัดตั้งช่างงานห้องสมุดทหาร ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการร่วมมือ ประสานงานกัน ทำให้ประหยัดบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรสารนิเทศของห้องสมุดทหาร

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ห้องสมุดทหาร คือห้องสมุดของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งกำหนดอัตราการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในแผนการจัดหน่วยราชการที่อยู่ในระดับกองทัพบก กองหรือแผนก

สาขาการทหาร คือ สาขาวิชาที่มีเนื้อหาครอบคลุมถึงทหารสามเหล่าทัพ ได้แก่ ทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ ทางด้านกำลังพล การข่าว ยุทธการ ส่งกำลังบำรุง และกิจการพลเรือน นอกจากนี้ยังรวมถึงเอกสารทางทหารที่ผลิตขึ้นโดยบุคคลหรือส่วนราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทหารที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นผลิตขึ้น